

LIETUVOS
NACIONALINĖ
M. MAŽVYDO
BIBLIOTEKA

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1986

BALANDŽIO MĖN. 19 d. / APRIL 19, 1986

PART TWO - Nr. 77(16)

Mokslas - menas - literatūra

Edmundas Halley ir jo kometa

A. RADŽIUS

Jau seniai yra nusistovėjusi tvarka, kad naujai surastos kometos pavadinamos jų atradėjų pavardėmis. Tuo pagerbiami kantrūs pasiryžėliai, kurie kartais daug valandų praleidžia prie teleskopo, beieškodami padangių svečio, o kartais ir aklos laimės vedini jį netikėtai suranda. Tačiau yra ir išimčių. Viena tokia išimtis yra Enckės kometa. Pirmasis ją surado prancūzų kometų medžiotojas Pierre Mechain 1766 m. Paryžiuje. Vėliau, 1795 m., ją vėl atrado Caroline Herschel, garsiojo Urano planetos atradėjo Sir William Herschel sesuo. Visai savarankiškai tą pačią kometa 1805 m. atrado Pons Marselyje, Huth Frankfurte prie Oderio ir Bouvard Paryžiuje. Pagaliau Pons ją vėl netikėtai atrado 1818 m. Tada vokiečių astronomas Johann Franz Encke ėmėsi skaičiuoti jos orbitą ir rado, kad tai buvusi ta pati kometa, apskriejanti Saulę eliptinėje orbitoje mažiau kaip per 4 metus. Nuo to laiko ši kometa jau vadinama Enckės vardu.

Kita išimtim galėtume laikyti Crommelin kometa. Ji daug kartų buvo iš naujo Pons, Coggia, Winnecke, Forbes atrandama ir kurį laiką visų keturių atradėjų vardu vadinama, bet anglų astronomas Crommelin apskaičiavo jos orbitą, tad jo vardu dabar ji ir vadinama. Dar viena savotiška išimtis būtų Biela kometa. Ją iš tikrųjų atrado prancūzas Montaigne 1772 m. Bet austrų karininkas Biela ją vėl surado 1826 m. Nuo to laiko šiai kometai taip ir prilipo Bielos vardas, nors prancūzai norėtų ją vadinti savo astronomo Gambart vardu, nes jis kometa atradęs dešimčia dienų vėliau.

Tačiau labiausiai žinoma išimtis yra garsioji Halley kometa, kuri, sukėlusį praejusį metų pabaigoje ir šių metų pradžioje didelį susidomėjimą žemėje ir šiojį tokį spektaklį padangėje, dar tebešviečia silpna šviesa, toldama nuo Žemės ir nuo Saulės. Edmundas Halley jos neatrado. Jis iš viso kometų niekad neieškojo, nors ir buvo profesionalus astronomas.

Kometomis jis susidomėjo 1680 m., kai pasirodė didinga Kirch kometa. Greitai po perihelio, kuris įvyko gruodžio 18 d., kometos uodega išsivystė net iki 90 laipsnių ilgio. Ji buvo lenkta, primenantį didžiulį kardą. Halley parūpo josios orbita. Ėmėsi skaičiuoti ir pastebėjo, kad kometos takas besąs toks pat, kaip kometų, pasirodžiusių 1106 m., 531 m. po Kristaus ir 43 m. prieš

sako, skaitykit *Poezijos pavasari*. O mums čia, iševijoje, visgi atrodo, kad tie partinės lavos klodai verti dėmesio. Juk tai savotiška ždanovinio siurrealizmo antropologija, gulaginio modernizmo išsiliejimas, marksistinės-lenininės „Poezijos ruduo“.

Kristų. Nejaugi čia ta pati kometa, kurios periodas būtų apie 575 metai? Halley buvo rimtas mokslininkas, todėl greitų išvadų nedarė. Jis suprato, kad senovėje kometų pozicijos ne visada pakankamai tiksliai būdavo užrašomos. Daug geriau jam sekėsi su 1682 m. kometa, kurią atrado vokiečių astronomas Doerffel. Edmundas Halley vėl ėmėsi skaičiuoti ir tuoj pastebėjo, kad šios kometos orbita besanti nuostabiai panaši į 1607 ir 1531 m. kometų orbitas. Tikrindamas dar anks-tyvesnių kometų kelius, rado, kad 1456, 1378 ir 1301 m. kometų orbitos buvusios lygiai tokios pat. Bet Halley ir vėl neskubėjo daryti išvadų, kol nebuvo pakankamai tikras.

Sir Isaac Newton (1642-1727) — žymus anglų matematikas, fizikas ir astronomas. Edmundas Halley su juo bendradarbiavo ir jį rėmė.

Pagaliau 1705 m. jis paskelbė didelio formato, bet ploną knygą *Astronomicae Cometarum Synopsis*, kurioje išnagrinėjo 24 kometų orbitas, įskaitant ir minėtąsias 1682, 1607 ir 1531 m. kometas. Šiame rašiny jis jau tvirtino, kad tai esanti viena ir ta pati kometa, kurios periodas esąs vidutiniškai 76 metai. Ir dar pridėjo labai reikšmingą sakinį: „Todėl drįstu su tam tikru pasitikėjimu tvirtinti, kad ji grįš 1758 m.“ (Patrick Moore and John Mason, *The Return of Halley's Comet*,

1984 m., p. 42).

Šis pranašavimas nesukėlė didelio entuziazmo astronomų tarpe. Ne visiems įdomu, kas bus už daugiau kaip pusės šimtmečio. Patsai Halley nesitikėjo grįžtančios kometos pamatyti, nes tada jis turėtų būti 102 metų amžiaus senelis. Retai kas besulaukia šimtinių. Nesulaukė nė Halley. Bet kometos pasirodymo metui artėjant, visoj Europoj susidomėjimas kilo. Žymiausi kometų ieškotojai lenktyniavo, kas pirmas grįžtančią kometa pastebės. Ir visų nustebejimą lenktynės laimėjo ne koks profesionalus kometų gaudytojas, bet visai nežinomas vokiečių astronomas-mėgėjas Johannes Palitzsch, ūkininkas iš Prohlis kaimo netoli Dresdeno. Jis pastebėjo kometa Kalėdų naktį ir tuoj pat šią žinią paskelbė. Po trijų dienų, t.y. gruodžio 28, ūkininko atradimą patvirtino profesionalus astronomas dr. Hoffman. Praslinkus keliems mėnesiams, Prancūzijos mokslų akademijos posėdy astronomas Nicolas Louis de Lacaille pirmą kartą kometa pavadino Halley vardu. Nuo Edmundo Halley mirties jau buvo prabėgę 12 metų.

Niekas daugiau jau nebeabejojo nei kometos tapatybe, nei josios ateities pasirodymų pranašavimais. Priešingai, astronomai pradėjo jos ieškoti praeityje, egiptiečių ir ypač kiniečių kronikose. Patobulėjus skaičiavimo tikslumui, anglų astronomas John Russel Hind 1852 m. galėjo atsekti Halley kometos pasirodymus iki 12 m. prieš Kristų. Toliau šioje srityje dirbo Cowell ir Crommelin Greenwiche observatorijoje, ir dabar mes galime sekti kometos grįžimus iki 240 m. prieš Kristų. Manoma, kad kometa, stebėta Kinijoje 467 m. prieš Kristų, irgi buvusi Halley. Rusų astronomas M. H. Viljevas bandęs Halley kometos pasirodymo datą nukelti į 622 m. prieš Kristų. Esą galimybė, kad ji buvusi stebėta net 1059 m. prieš

buvo pirmas Pietų pusrutulio katalogas, sudarytas teleskopo pagalba. Halley tai sudarė mokslininko reputaciją. Buvo išrinktas Karališkosios draugijos nariu, Oxfordas suteikė garbės daktaro laipsnį. Gavo net pravardę — „the southern Tycho“.

Domėjosi jis Merkurijaus ir Veneros tranzitais. (2) Pagal jo nurodymus 1761 m. (jau po jo mirties) buvo stebimas Veneros tranzitas 62-se stebėjimo stotyse ir išvestas vidutinis Saulės atstumas nuo Žemės 153 milijonai km. Pagal tų laikų galimybes, tai gana tikslus rezultatas. Tarp-tautinės astronomų sąjungos 1976 m. priimtas vidutinis Saulės atstumas yra 149,597,870 km, arba, apvaliais skaičiais verčiant, 149.6 milijonų km.

Labai domėjosi Mėnulio judesiu ir visą gyvenimą jį rūpestingai stebėjo. Jo stebėjimai buvo paskelbti irgi po astronomo mirties 1749 m. Jie buvo labai naudingi vėlesniems astronomams, skaičiuojantiems komplikotą Mėnulio orbitą. Domėjosi ir klasikine astronomija. Išvertė į anglų kalbą Apolonijaus *Conics* ir Menelajaus iš Aleksandrijos, *Sphaerica*. Tirdamas Ptolemėjaus žvaigždžių katalogą, pastebėjo, kad trijų žvaigždžių — Sirijaus, Prokiono ir Arkturo — pozicijos esančios pasikeitusios. Tokiu būdu jis atrado tikrąjį žvaigždžių judesį. (3)

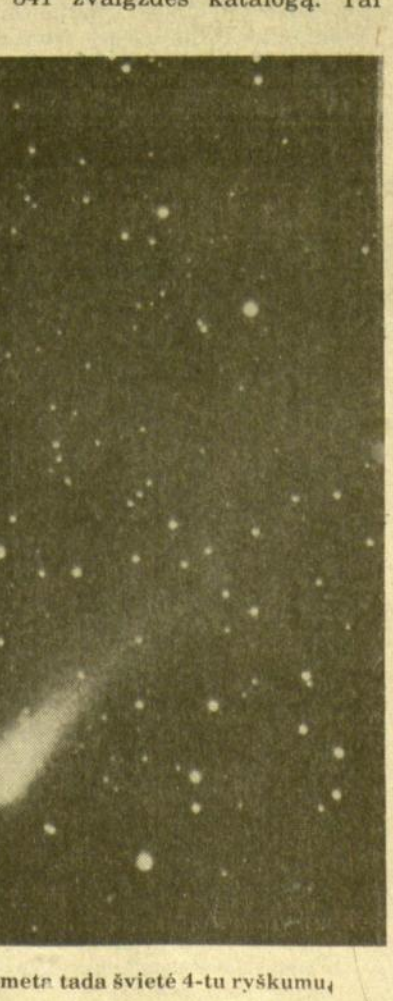
Nors astronomija buvo jo pagrindinis interesas, bet šalia to jis domėjosi ir kitais gamtos reiškiniais bei fizikos problemomis. Jis yra paruošęs studijų apie pasatus, mūsonus, Žemės magnetizmą, potvynius, aukščio ir spaudimo santykį, garavimą ir vidaus vandenų druskingumą, vaivorykštę ir daugelį kitų. Aplamai buvo gana judrus žmogus. Daug važinėjo po Europą, susitikdamas su garsiais to meto astronomais, kaip Johannes Hevelius, Giovanni Cassini. 1698 m. jis perėmė vieno karo laivo vadovybę ir praleido daug laiko jūroje. 1702 ir 1703 m. atliko porą diplomatinių misijų Vienoje. Po to jis buvo paskirtas geometrijos profesorium Oxforde. Mokslui buvo naudinga Halley draugystė su Sir Isaac Newton. Šis buvo jautrus žmogus. Negalėjo pakęsti nė mažiausios kritikos. Dėl to net išstojo iš Karališkosios draugijos. Tuo tarpu tos draugijos narių tarpe jau brenė visuotinės traukos idėja, tik nė vienas negalėjo matematiškai įrodyti, kodėl planetos orbita, jei gravitacijos jėga atvirkščiai proporcinga atstumo kvadratu, turi būtina būti elipsė. Halley tuo klausimu kreipėsi į Newtoną. Pasirodė, kad šis jau seniai tą problemą buvo išsprendęs. Halley ragino skelbti savo teoriją viešai. Newtonas atsikalbinėjo, sakydamas, kad pametęs savo užrašus. Halley nenusileido ir prikabinė viską iš naujo pergaltuoti, perskaityti ir suformuluoti. Taip gimė Newtono knyga *Philosophiae naturalis prin-*

Edmundas Halley (1656-1742) — anglų matematikas, fizikas ir astronomas, kurį išgarsino jo vardu pavadinta periodinė kometa, besilankanti dabar mūsų padangėje.

Edmundas Halley gimė 1656 m. Londono priemiesty Haggerston. Tiksliai gimimo data nėra žinoma. Išlikusiuose Halley užrašuose rašoma spalio 29 d., tačiau kiti šaltiniai nurodo lapkričio 8 d. Jis buvo turtingo prekybininko sūnus. Lankė St. Paul mokyklą Londone ir Oxfordo universitetą. Dar studijuodamas parašė ir išleido knygą apie Keplerio dėsnius, atkreipdamas ir save karališkojo astronomo John Flamsteed dėmesį. Jaunasis Halley irgi domėjosi Flamsteed vykdomu žvaigždžių katalogavimo darbu Greenwiche. Ir štai, nė nebaigęs Oxfordo, 1676 m. iškeliavo į Šv. Elenos salą Pietų Atlante kataloguoti Pietų pusrutulio žvaigždžių. Už poros metų grįžęs, paskelbė 341 žvaigždės katalogą. Tai

Halley kometos nuotrauka, daryta šių metų sausio 11 dieną. Kometą tada švietė 4-tu ryškumu, o jos uodega buvo 4 laipsnių ilgio.

Šiame numeryje:

- Griškevičiaus ir Šepečio partinės „poezijos ruduo“.
- Edmundas Halley ir jo kometa.
- Lietuvių kinematografija.
- Nauji leidiniai.
- Utopija.
- Iš lenkų ir rusų poezijos.
- Įspūdžiai, klausantis komp. Bruno Markaičio muzikos.
- Muzikologija Penktajame mokslo ir kūrybos simpoziume.
- „Laisvės varpo“ koncertas So. Bostone.

Kertinė Parasė

Griškevičiaus ir Šepečio partinės „poezijos ruduo“

Kaip iš ugnikalnio išsi-veržusi lava, praėjusių metų rudens *Literatūros ir meno* puslapius užtvindė masė straipsnių apie kompartijos vadovavimą Lietuvos literatūrai. Jų dviasį 1985 m. spalio 19 d. susumavo pirmasis sekretorius Petras Griškevičius, pacituodamas šį posmą iš Vlado Grybo poemos „Priesaika“:

Mums Lietuva —
TAI
PARTIJOS
VADOVAVIMAS
Liaudies

žygiuos visuose.
Anot Griškevičiaus, tie žodžiai išreiškia „platus ir teisingą“ partijos vadovaujancio vaidmens supratimą. Kiek poeto stengėsi išsakyti Lietuvos esmę, užčiuopt jos egzistencinį branduolį; Grybas ir Griškevičius tai padaro su kristoliniu aiškumu ir paprastumu — Lietuvai lemta būti vadovaujama partijoms, kuri pasauliui padovanojo Beriją ir Mordovijos kurortus, Gulagą ir prievartines psichiatrines.

Griškevičiaus tema dinamiškai 1985 m. lapkričio 7 d. plėtojo CK sekretorius Lionginas Šepetys. Retas fantastinės literatūros kūrinys gali susilyginti su tokiais lakiais jo vaizduotės prasiveržimais: „Šiandien nebėra socialinės nelygybės“. Arba: „Socialistinio realizmo metodas sudaro palankias aplinkybes kultūrinėms individualybėms atsiskleisti, kūrybinėms naujovėms plėtoti.“

Skraidydamas fantastikos erdvėse, Šepetys neužmerkia akių prieš tikrovės šešėlius, neslepia pavojų. Jis klausia: Kas „savaržo menininką, standartizuoja jo kūrybą, ir, aišku, niveliuoja individualybę“? (Vidurio-rytų Europos rašytojai į tą klausimą chorų atsakytų: socialistinis realizmas ir partijos vadovavimas. Tačiau ką gi tie rašytojai žino apie savo pačių literatūrą? Šepetys, pasiremdamas vien partijos vadovybei tesuprantamais „dialektikos“ dėsniais, paaiškina, kad visi tie pavojai

yra susiję su „mums svetimoms meno tendencijoms, atklystančioms iš kapitalistinės visuomenės kultūros.“

Daug kas Šepečiui nepatinka Lietuvos mene — „meninio neutralumo“ apraiškos, kūriniai, kuriuose „nieko nei teigiama, nei neigiama“, „poetinio žodžio nekomunikabilumas, pseudo-filosofiški kalbėjimai, semantinė ekvilibristika“. Daugelis lietuvių rašytojų tokias apraiškas galėtų nesunkiai paaiškinti kaip neišvengiamą totalitarinės cenzūros pasekmę. Kur nėra išraiškos laisvės, ten nuo cenzoriaus slepiamasi semantinėje ekvilibristikoje, ieskoma užuovėjos nepermatomose metaforose. Kai menininkas negali teigti ar neigti tai, ką jam diktuoja sąžinė, jis dažnai pasitraukia į prieblandą, kurioje „nieko nei teigiama, nei neigiama“. Su šia interpretacija Šepetys, aišku, nesutiks — dėl tokių nukrypimų jam kalta „klasienio reiškinų vertinimo, principingumo ir kryptingumo stoka“, ar „ideologinių priešų poveikis.“

Šepetys perspėja ir apie dar pavojingesnes tendencijas. Pasak jo, kai kurie rašytojai bando „permaštyti“ pokario metų „istorines realijas ir, neatsižvelgiant į istorinę tiesą, vertinti klasių kovos faktus, savotiškai reabilituoti mūsų idejinius priešus, pakenkusius socializmo kūrimui Lietuvoje.“ Įsivaizduokit, kokia arogancija — rašytojas bando galvoti, permaštyti istoriją, lyg jis nežinotų, kad tai, kas „gyvenimo tiesa“, jau iš anksto nustatė partija. Jau amžiams amžiniesiems yra nuspręsta, kad prieš Lietuvos okupantus kovojusieji yra „banditai“, okupantai — „iš-laisvintojai“, o tebesitęsianti okupacija — „socializmo kūrimas“.

Rašto žmonės Lietuvoje dažnai sako iševiams: Nekreipkite per daug dėmesio į tas partines paklodes spaudoje. Nedaug kas jas skaito, nes tam reikia per didelės kantrybės. Geriau,

Lietuvių kinematografija

MARIJA SMILGAITĖ

Nors Penktasis mokslo ir kūrybos simpoziumas seniai užsibaigė, kai kurios jo pasekmės gyvuoja, pvz., vis didesnis ir didesnis susidomėjimas filmais ir vaizdajuostėmis. Šįkart Mokslo ir kūrybos simpoziumas pirmą sykį įtraukė kinematografiją į savo programą. Dabar kaip tik yra proga įvertinti Penktojo simpoziumo menotyros sekcijos pirmininką Raimundą Lapą už jo darbą, ne tik sukviečiant paskaitininkus, bet ir visą sritį iškeliant į mokslinę plotmę. Jo neseniai pasirodžiusi knyga *Ten, ekrane sužibus: Amerikos lietuvių kinematografija, 1909-1979* (Chicago: Baltic Cinematographic Research Center Press, 1983) atskleidžia išsivijusio dirbusių lietuvių kinematografijos istoriją, lietuvių kilmės filmų artistus, filmuotojus ir kitus šioje srityje veikusius. Tai pirmas tokio pobūdžio mokslinė apžvalga lietuvių kalba (384 psl. su daugiau kaip 300 nuotraukų) ir pagrindas tolimesnėms diskusijoms bei tyrinėjimams. Knygos sutiktuvės kartu su filmu „Naktis Lietuvoje“ ištraukų rodytu įvyko net trylikoje lietuvių apgyventų miestų.

Norint simpoziumo kinematografijos sesijoje išlaikyti chronologinę paskaitų seką, pirmininkui Raimundui Lapui teko pradėti su pranešimu „Kinematografija ir jos atsiradimas Lietuvoje“. 1896 metais Vilniaus botanikos sodo salėje įvyko pirmas brolių Liūmjerų atstovų, atvykusių iš Prancūzijos, „animatografijos“ seansas. Greitai jis pasirodė ir kituose Lietuvos miestuose. Kaune specialiai pastatytas „Triumfo teatras“ turėjo 300 vietų, 7 ložas, elektrinius ventilatorius ir seanso metu — styginių orkestrą. Dvi pagrindinės kliūtys ankstyvesniam kinematografijos išsivystymui Lietuvoje buvo trūkumas filmavimo ir rodyto aparatūros bei filmų eksploatavimo suvaržymas. Iki dvidešimto amžiaus pradžios broliai Liūmjerai įstengė išlaikyti aparatūros monopolį, o iki 1908 m. filmų gaminimas buvo grynai prancūzų ir kitų Vakarų Europos kraštų rankose. Caro imperijos kraštai turėjo rodyti vien tai, kas jiems buvo atsiųsta iš užsienio. Tarp prancūzų kino operatorių pasirodė ir kaunietis Vl. Starevičius, kuris sukūrė 1909 m. pirmąją lietuvišką filmą Lietuvoje. Vėliau jis dirbo Maskvoje ir Paryžiuje, savo studijoje suskandamas daugiau kaip 50 filmų. Starevičius yra laikomas Lietuvos kinematografijos tėvu ir daugybės filmų („animation“) pradininku. Po jo kinematografinį darbą tęsė Antanas Račiūnas, kino operatorius iš Brooklyno, į Lietuvą atvykęs 1909 m.

Antras paskaitininkas, Vytautas Plukas, istorikas ir archivaras, atvykęs iš Kalifornijos, parodė įdomią Holivudo istoriją skaidrėmis, įtraukdamas taip pat ir lietuvių Francis Valuskio („Ankstyvo Holivudo vilionėse“) gyvenimą. Francis (Pranas) Valuskis gimė 1905 m. Šiauliuose. Jis atvyko į JAV 1914 m. ir Pirmojo pasaulinio karo metu buvo kariuomenės fotografas. 1925 m. susuko filmą „Naktis Lietuvoje“. Šio „tyliojo“ filmo likučiai buvo neseniai pervesti iš pavojingo nitrato degamosios 35 mm filmos į 16

Pranas Valuskis, filmo „Naktis Lietuvoje“ kūrėjas.

mm formatą. Nors išliko tik 13 minučių iš originalaus valandos su viršum filmo, vis vien galima susidaryti tinkamą įspūdį veikėjų, pastatymo ir siužeto; veiksmas vyksta caro laikais, spaudos draudimo metu. Kinematografijos sesija šioje vietoje buvo nutraukta ir neteko publikai matyti filmo ištraukų. Taip pat susirinkusieji neturėjo progos išgirsti likusių dviejų

paskaitininkų nustatytu laiku. Jei simpoziumo vadovybė savo nuožūra atėmė vieną valandą, tai bent kitą dieną lietuvių turi vaizdajuosčių aparatų, kad galima pritaikyti šią technologiją saviems reikalams: personalo mokymui („training tapes“), informacinei ir dokumentinei juostai, „video“ bendradarbiavimui ir vaizdajuosčių centrų įkūrimui. Teresė Bogutienė paliko publikai daugelį „video“ vizijų

Terėsė Pautienė-Bogutienė pranešė apie „Vaizdajuosčių pritaikymą lietuviškiems reikalams“. Teresė su vyru prof. dr. Jonu

Boguta pirmą kartą pasirodė lietuvių visuomenėje su savo dviejų valandų programa „Simas Kudirka Čikagoje“. Jų „Marquette Park — A Personal Perspective“ 1977 m. buvo transliuojama per PBS kanalą (Ch. 11) Chicagoje. Vėliau jie susuko nemažai kitų vaizdajuosčių: apie lietuvių savanorius, tautinius šokius ir t.t. Teresė labai įdomiai ir išsamiai išdėstė vaizdajuosčių arba, jai mėgstamesniu žodžiu, „video“ technologijos atsiradimą ir išsivystymą nuo transliavimo gyvų („live“) programų iš televizijos studijų iki šių dienų vieno 8 svarų nešiojamo aparato/kameros. Dvi pagrindinės institucijos, kurios dirba šioje srityje lietuvių tarpe, yra „Lithuanian Video“ ir Pedagoginis liuanistikos institutas. Bogutų „Lithuanian Video“ savo 200 valandų archyvą susuko daugiausia nuo 1975 iki 1980 m., o PLI savo 100 valandų 1980-1981 m. Dabar PLI turi vienintelę viešą vaizdajuosčių biblioteką lietuvių išsivijoje. Taip pat daug lietuvių dirba vaizdajuosčių srityse: Tolius Šlutas ilgus metus turėjo „Lietuviai televizijoje“ programą ir neseniai režisavo VII Tautinių šokių šventės dokumentaciją; Petras Bernotas vadovauja „International Historic Films“ bendrovei ir t.t. Dabar jau tiek lietuvių turi vaizdajuosčių aparatų, kad galima pritaikyti šią technologiją saviems reikalams: personalo mokymui („training tapes“), informacinei ir dokumentinei juostai, „video“ bendradarbiavimui ir vaizdajuosčių centrų įkūrimui. Teresė Bogutienė paliko publikai daugelį „video“ vizijų

ir planų kaip užangažuoti naują jaunimo kartą produktyviam lietuviškam darbui. Kinematografijos sesija pasibaigė su poeto Leono Adamkevičiaus - Lėto pranešimu apie „Brolius Adolfą ir Joną Mekus ir ryšį tarp literatūros ir kinematografijos“. Jis sukūrė gražią pynę literatūrinę ištrauką ir žinių bei asmeniškių atsiminimų iš Mekų gyvenimo. Adolfas ir Jonas Mekai pradėjo reikštis literatūroje dar Lietuvoje būdami, o po karo studijavo ir rašė Vokietijoje. Atvykę į Ameriką jie norėjo įsijungti į naujojo pasaulio rinkos ritmą ir pradėjo reikštis to meto universalia kalba — kinematografija. Broliai Mekai tuojuo nusipirko 16 mm „Bolex“ kamerą ir pradėjo filmuoti lietuvių susibūrimus Brooklyne. Vėliau jie išėjo į platesnį pasaulį — Jonas kaip filmų kūrėjas, o Adolfas — jų redaktorius. Jie kartu susuko „The Guns of the Trees“, „Halleluia the Hills“, „The Brig“ ir kitus filmus kartu bei atskirai. Lėtas papasakojo, su koku pasišventimu darbas buvo atliktas. Filmai buvo susukti be jokių komercinių sumetimų, stengiantis kuo geriau išreikšti mintis ir mąstymus vaizdais, muzika ir įkalbėjimais. „Tikras menininkas gali dažyti ekrane vaizdais“. Jonas Mekas taip pat beveik 20 metų buvo *Village Voice* filmų kritikas ir vadovauja Amerikos „pogrindžio“ filmų judėjimui. Abu broliai tebesireiškia literatūroje, kartu ir atskirai rašydami apsakas, vaidinimus, poeziją, romanus ir dienoraščius.

Nauji leidiniai — politika ir žurnalistika

• **TĖVYNĖS SARGAS** Nr. 3 (62) 1985. Leidžia Popiežiaus Leono XIII literatūrinis fondas. Redaktorius: Algirdas J. Kasulaitis, 894 East 23rd Str., Euclid, OH 44123. Administratorius: Adomas Viliušis, 4050 So. Campbell Ave, Chicago, IL 60632. Numerio kaina 4 dol. Numeris skirtas kun. Mykolo Krupavičiaus šimto metų gimimo sukakčiai. Vyskupas Vincentas Brizgys rašo: „Neužmiršamas kunigas Mykolas Krupavičius“, Bernardas Žukauskas rašo „Mykolas Krupavičius pirmojoje tremtyje“. Duodamas Krupavičiaus laisvų pluoštas. Kazys Pabedinskas pateikia sąmojingą apybraižą: „Prie Stulginskijados — kaip Pabedinskas bandė tapti tautos atstovu“. Tęsiamas R.E.M. Irving vertimas „Krikščioniškoji demokratija teorijoje ir praktikoje“. H.B. pateikia apžvalgą „Bažnyčia Nikaragvoje“.

• **LAISVE** Nr. 95 (1985 gruodis). Politikos žurnalas, leidžiamas Lietuvių fronto bičiulių tarybos. Redaktorius: Vacys Rociūnas, 7328 Midland Road, Independence, OH 44131. Administratorius: Jonas Prakapas, 14 Thelma Drive, Bakersfield, CA 93305. Metinė

prenumerata Australijoje, JAV ir Kanadoje — 7 dol., kitur — 5 dol. Šis numeris skiriamas daugiausia LFB vasaros stovykloje 1985 m. Dainavoje nagrinėtoms temoms — yra ir Vacio Rociūno išsamus savaitės aprašymas. Kazys Bradūnas straipsnyje „Išsivijos kultūrinio kelio vingiai ir pakelės“ svarsto mūsų kultūrinio gyvenimo padėtį ir pateikia keletą labai konkrečių pasiūlymų. Povilas Vaičekauskas kalba apie kultūrinę rezistenciją. Dr. Kazys Ėringis svarsto politinės rezistencijos būtinybę išsivijoje. H. C. Kudreikis komentuoja J. Macijausko knygėlę *Kartu su liudimi*. Platus Juozo Kojelio pasikalbėjimas su diplomatu sukaktuviniu dr. Vytautu Dambra.

• **VARPAS** Nr. 20 (1985). Žurnalas tautos bei žmogaus laisvei, tautinei kultūrai ir lietuvių. Leidžia Varpininkų filisterių draugija. Redaktorius Antanas Kučys, 1448 Star Lane, Lemont, IL 60439. Administratorė: Elena Rūkieienė, 3346 West 65th Place, Chicago, IL 60629. Numerio kaina 4 dol.

Spausdinama Vytauto Vycino rašomos knygos „Mūsų protėvių kultūriniai pradai“ įvado

santrauka: „Lietuvių mitinės kultūros svarba“. Dr. Kazys Karvelis svarsto transiacijas į pavergtą Lietuvą. Antanas Kučys pateikia ištrauką iš rašomos knygos „Trys Vilniešiai Lietuva kuriant“. Litas Grinius straipsnyje „Pabaltiečių uvertūra Skandinavijoje“ kritiškai vertina pabaltiečių žygi praėjusią vasarą. Jis pažymi, kad Maskvos reakcijos, kokios ji buvo, žygio rengėjai už jokius pinigus nebūtų galėję nupirkti. Dr. Kazys Karvelis rašo apie sovietinius planus trečiamajam tūkstantmečiui. Duodami Sibiro tremtinės M. Kvietinskienės atsiminimai. Taip pat pridėta ir Sibiro lietuvių tremtinių daina (1954 m. Tomsko srityje, Kargosko rajone). Juozas Žygas rašo apie dr. Joną Šliupą, Jonas Girdžiūnas — apie poetą Kazį Jakubėną, dr. Juozas Mockaitis — apie dr. Kazį Martinkų. Prisimenamas generolas Stasys Raštikas, Juozas Pronskas, Antanas Rinkūnas, Emilija Pajaujienė. Skyriai: Mūsų literatūroje, Gyvenimas ir idėjos.

• **NAUJOJI VILTIS** Nr. 18 (1985). Politikos ir kultūros žurnalas. Leidėjai: Lietuvių studentų tautininkų korporacija „Neolithuania“ ir Amerikos lietuvių tautinė sąjunga. Redaktorius: Aleksas Laikūnas, 935 Beverly

Road, Cleveland Heights, OH 44121. Administratorius: Bronius Kasakaitis, 7150 So. Spaulding Ave., Chicago, IL 60629. Šio numerio kaina 5 dol.

Rašytojas Anatolijus Kairys straipsnyje „Liūdna sukaktis“ paberia žiupsnį minčių Antrojo pasaulinio karo pabaigos keturiasdešimt metų sukakties proga. Vytautas Alantas žvelgia į bandymus steigti Pabaltijo valstybių federaciją. Bronius Nemickas straipsnyje „Nekuklis kėsia po kukliu vardu“ recenzuoja Allan Ryan knygą *Quiet Neighbors*. Martynas Gelžinis rašo apie tremties mažlietuvių politinę veiklą ir siekius. Antanas Diržys supažindina su Jung sekėjų knyga *Man and His Symbols*. Alfonso Koncės straipsnis „Senieji prisai, popiežiai ir imperatoriai“ ir Juozo Žygas „Krevos akto šešėlyje“ abu yra istoriniai apmąstymai. Petras Jonikas aprašo pirmuosius lietuvių kalbos pasirodymus teatro scenoje. Jurgis Gliauda „Nuo bibliofilijos iki bibliografijos“ apybraižoje sutinka naujajį Povilo Gaučio ir Jono Dainausko paruostą išsivijos spaudos bibliografijos tomai. Tik inicialiais pasirašytas K.R. ir A.L. straipsnis „Troškimas „kankinio vainiko““. Čia stengiamasi perdėti maikščiai atkirsti Antanui Masioniui už jo *Draugo* atkarpoje spausdintus atsiminimus. Tenka tik apgailėti straipsnelio užgaulų toną ir žemą argumentacijos lygį.

Metys Valiukėnas rašo apie Valentiją Gustainį (1897-1985), Juozas Jurevičius apie dr. Juozą Bartkų-Bortkevičių (1897-1985), o Saulius Šimoliūnas — apie JAV išsivijos poetę Mariją Sims-Crneckytę (1906-1985). Pridėti ir du poetės eilėraščiai — „Per gyvenimo bangas“ ir „Pavydekite man“. Nuotaikinga Liudo Dovydeno novelė „Nuovados ir baltoji kiaulytė“. Eglė Juodvalkė straipsnyje „Gyvenk, kovok, dirbk...“ aptaria Lietuvos pagrindžio spaudos naujausius numerius — daug vietos skiria „Juventus academica“ leidiniui. Jonas Balys straipsnio „Tautosaka apie ugnį“ antroje dalyje sustoja prie gaisro motyvo.

• **LIETUVIS ŽURNALISTAS** Nr. 12 (1986 kovas). Leidžia Lietuvių žurnalistų sąjungos centro valdyba, 6601 Densmore Ave.,

HOLLYWOOD

LIETUVIŠKA FILMA CHICAGOJ

BALANDŽIO (APRIL) 6-tą D., 1926 M.
Lietuvių Auditorium, 3133 So. Halsted Str.
PRADŽIA LYGIAI 8:00 VAL. VAKARE.
Įžanga suaugusiems 50c., Vaikams 25c.
„Valuskis Pictures Corporation“, pirmą lietuvišką filmą pagaminta Californijoje (Hollywood), lošiant lietuviams artistams „NAKTIS LIETUVOJ“. Turinys pa-

...intas iš ty liudny lietuvių tautos gyvenimo laikų, kada Rusų Caras buvo išplėšęs iš mūsų brangiuosius...
...frankj — spaudos žodj. Kadangi lietuvių... buvo uždrausta, tai orisčio ją gabenči...slaptai per užrubežj iš Vokietijos ir tie pirmieji šviešos apaštalai-kontra-bandininkai gabendami lietuviškąs knygas, tankiai paaukaudavo savo gyvybę. Be spaudos nebuvo šviešos, todėl veikalas pavadintas „NAKTIS LIETUVOJ“. Filmos turinys brangus kiekvienam lietuviui, todėl nepraleiskite progos pamatyti pirmą lietuvišką paveikslą, kuris primins liudnus pergyventus laikus ir išgarsins lietuvių vardą svetintaučių akysė!

Reklama filmui „Naktis Lietuvoje“ 1926 metais.

Van Nuys, CA 91406. Redaktorė — Rūta Kleva Vidziūnienė. Redaktorės padėjėjas — Gintautas Juodgudis. Redakcijos adresas: 23500 Via Galera, Valencia, CA 91355. Numerio kaina — 2.50 dol.

Žurnalas puošnus ir gausus labai įvairios tematikos straipsniais, svarstymais, apžvalginėmis medžiaga, nors pagrindinis jo akcentas skiriamas išsivijos lietuvių spaudos darbuotojų rūpesčiams. R.K.V. vedamas klausia: „Žurnalistas — mąstytojas ar informuotojas?“. Vl. R. rašo apie spaudos darbuotojo moralinį atlyginimą. Juozas Vitėnas meta žvilgsnį į mūsų laikraščių ir žurnalistų bėdas; panašią temą gvildena Aurelija Balašaitienė. Žurnalas suteikia progą ir labai jauniems bendradarbiams spausdinti. Rima Janulevičūtė svarsto „Kaip padaryti mūsų spaudą įdomesnę jaunajam skaitytojui“. Nora Burbaitė duoda reportažą iš Venecijos „O, gražioji Italija“. Gailė Radvenytė aptaria savo rašymo pradį; Rita Bureikaitė supažindina su Pasaulio lietuvių jaunimo sąjungos žiniaraščiu. Todėl ir Bronius Juodelis iškelia Daužvardžio fondo jaunųjų žurnalistų ugdymui reikšmę. Įdomi staigmena — išsegtiniai žurnalo puslapiai. Tai 1986 metų kalendorius su gražios lietuviškos nuotrauka kopų smėlyje. Labai daug informacijų iš lietuviškos spaudos darbo įvairiuose Vakarų pasaulio kraštuose.

Atskirai norėtusi atkreipti dėmesį į Juozo Vitėno tezę, kad „klaidą daro tie, kurie sako, kad mes turim per daug laikraščių, kad reikia juos sujungti ir leisti vieną gerą laikraštį“. Teisingai nurodoma, jog už kiekvieno žurnalo ar laikraščio fasado veikia vieno asmens ar kuriuos nors mažos grupelės iniciatyva. Demokratiškoje, plurialistinėje visuomenėje ji gyvybiškai reikalinga ir skatintina. Pavyzdžiui, reikia tik džiaugtis, kad net keturi aukščiau minimi politikos žurnalai maždaug tuo pačiu metu pastekia išsivijos skaitytojus — tai liudija politinių krypčių skirtingumą, būtiną bet kokiai sveikai visuomenei. Centrinį planavimą į išsivijos viešą gyvenimą norintys įvesti turėtų neišleisti iš akių jų siekio implikacijų.

Edmundas Halley ir jo kometa

(Atkelta iš 1 psl.)
cipia mathematica, sutrumpintai vadinama tiesiog *Principia*, paskelbusi revoliucinę visuotinės traukos teoriją. Knygą savo lėšomis išleido ne kas kitas, kaip Edmundas Halley.
Mirus John Flamsteed, 1720 m. Halley buvo paskirtas karališkuoju astronomu, t.y. Greenwicho observatorijos direktoriumi. Siose pareigose išbuvo iki savo mirties.
Edmundas Halley buvo linksmo, smaugus ir malonus būdo žmogus. Pas jį nebuvo nei krislelio pavydo, pyktio ar šiaip blogos valios kitų atžvilgiu. Jis vedė Mary Tooke, su kuria laimingai gyveno. Žmona pasimirė šešeriais metais anksčiau negu Halley, kuris taip pat pragyveno ir savo vienintelį sūnų Humphry. Halley pasimirė 1742 m. sausio 14 d. Greenwiche.

Nors buvo gabus, veiklus ir darbus mokslininkas, tačiau Edmundas Halley taip ir liko savo bendradarbiu Sir Isaac Newton šešelyje. Jei ne garsioji kometa, gal šiandien Halley darbai tik astronomijos mokslo istorikams būtų žinomi.

NUORODOS

- 1 Tycho Brahe (1546 - 1601), danų astronomas, pasižymėjęs tiksliais žvaigždžių pozicijų ir planetų judesio matavimais. Laikomas vienu iš didžiausių priešteleskopinės eros astronomų.
- 2 Tranzitu vadinamas Merkurius arba Veneros perėjimas per Saulės diską. Taip pat tranzitu vadinamas momentas, kai žvaigždė pereina stebėtojo dienovidinį (meridianą).
- 3 Tikrasis (arba savas) judesys yra žvaigždės pasislinkimas dangaus skliaute, reikšiamas lanko sekundėmis per metus. Nuoga akim matomos žvaigždės per metus vidutiniškai pasislenka apie 0.1 lanko sekundės. Didžiausią tikrąjį judesį turi vadinamoji Barnardo žvaigždė Gyvatiesio žvaigždyne. Ji per metus padangę skliautu nubėga net 10.27 lanko sekundžių.

Penktojo mokslo ir kūrybos simpoziumo 1985 m. lapkričio mėn. 29 d. kinematografijos sekcijos dalyviai: Vytautas Plukas, Marija Smilgaitė, Raimundas Lapas, Teresė Pautienė-Bogutienė, Leonas Adamkevičius-Lėtas.

Nuotrauka V. R. Pluko

Utopija

Ši Tomo Venclovos kalba buvo pasakyta Tarptautiniame PEN kongrese New Yorke šių metų sausio mėnesį svarstybose tema: „Utopija ir vaizduotė“. Čia pateikiamas vertimas kalbos teksto, kuris buvo išspausdintas PEN - in - Exile Newsletter (March, 1986).

TOMAS VENCLOVA

Turiu keistą jausmą, čia trumpai kalbėdamas apie Utopiją, nes aš buvau Utopijos gyventojų bent trisdešimt savo gyvenimo metų. Buvau ten užaugintas ir ten išauklėtas. Tai greičiausiai iškreipė mano žvilgsnį. Antra vertus, ten aš buvau naminis, toks, kuris pažįsta Utopiją kitaip, negu ji prieinama turistams, gero linkėjoms ar galimiems to įdomaus krašto gyventojams.

Utopija, kaip visi žino, reiškia „niekur“. Sir Thomas More, to termino kūrėjas, turėjo pasirinkti tarp dviejų graikų kalbos neigiamųjų priešdėlių. Priešdėlis me išjungia pačią faktą galimybę. Priešdėlis ou neigia fakto realizavimą, bet nepaneigia jo galimybės. Todėl, pagal Sir Thomas More, Utopija neegzistavo, bet galėtų egzistuoti arba, geriau, turėtų. Yra istorikų, žiūrinių į jo knygą kaip parodiją ir kaip perspėjimą. Šiaip ar taip, po tos knygos Utopijos pradėjo daugintis — nebūtinai įsivaizduotos, bet visada paženklintos nebūtinai.

Čia norėčiau paminėti kitą nekonformistą rašytoją, Alfred Jarry. Prieš devyniasdešimt metų jis parašė nuostabią vaidinimą, pavadintą „Ubu Roy“. Jarry pabrėžė, kad vaidinimo veiksmas vyksta „Lenkijoje, tai yra, niekur“. (Lenkija tuo metu buvo pasidalyta trijų kontinentinių galybių ir neegzistavo kaip atskira valstybė). Labiausiai groteskiška ir neįtikinama vaidinimo scena su keliais nelabai žmogiškais veikėjais ir lokiu vyksta „olėje, Lietuvoje, sningant“. Todėl Lietuva rašytojui Jarry buvo „tikras niekur iš visų kitų“. — Galutinė Utopija, galima sakyti.

Esu lietuvis. Tai reiškia, kad esu iš niekur, abiem prasmėmis, ta, kurią siūlė Sir Thomas More, ir ta, kurią siūlė Alfred Jarry. Mano kraštas, pakankamai galingas Viduramžiais, nebeegzistavo kaip valstybė Jarry laikais. Tarp dviejų pasaulinių karų Lietuva džiaugėsi trumpu ir nesaugiu Nepriklausomybės laikotarpiu. Ji vėl buvo perduota utopinei egzistencijai 1940 metais, kai ji buvo užkariauta didelės Utopinės Imperijos. 1941 metais kita Utopinė galybė savo ruožtu okupavo Lietuvą, ir 1944 vėl ją atidavė jos ankstyviam savininkui. Lietuva neegzistuoja kaip atskira realybė žemėlapiuose, nei vidutinio asmens sąmonėje Vakaruose ar Rytuose. Ji

Tomas Venclova

Nuotrauka Vytauto Maželio

priklauso „niekur“, kaip dalis didžiojo niekur už Elbės, kuris save primena pirmiausia raketomis arba, kaip neseniai, Didžiojo Brolio žmonos apsipirkimo ekspedicijomis. Vienintelė Lietuvos egzistencija yra reiškiamą jos kalba. Kaip tik dabar kalba yra pačiam savo pajėgume. Geri eilėraščiai ir romanai spausdinami lietuviškai ir išgraibstomi parduotuvėse. Bet visi žino, jog kalbą taip pat įmanoma užstoti per kelias kartas. Tai pareina daugiausia nuo Didžiojo Brolio ūpo ir užgaidų. Ir ūpas, ir užgaidos, neminint paties Didžiojo Brolio, yra kintamieji dydžiai.

Tokių būdų, kaip buvęs Utopijos gyventojas, aš galiu įvertinti Sir Thomas More pranašavimus. Utopija iš tikrųjų yra suvienyta įstatymu — arba įstatymo nebuvimu — kuris yra toks pat visuose jos pakraščiuose. Utopijos miestai iš tikro veikia visi tokie patys: kas pažįsta vieną miestą, pažįsta visus. Sir Thomas More buvo visiškai teisus, pastebėdamas, kad utopiai, nors nėra ypač karingi, vis dėlto veda nuolatinius karinius žygius, laisvindami kitus kraštus nuo tikrų ir įsivaizduotų tyronų ir ten įvesdami utopinį gyvenimo būdą. Tokiems žygiams jie dažniausiai naudoja samdinius: jų išmintis jiems leidžia panaudoti blogus žmones neišvengiamai blogiems tikslams. Priešvedybinė meilė ar svetimoteriavimas Utopijoje smerkiami. Jei kas nors bando

beleidimo palikti Utopiją, ar ji smarkiai baudžiamai, antrasis bandymas reiškia vergiją. Ir Alfred Jarry buvo taip pat teisus: Ubueskiški charakteriai ir groteskiški įvykiai sudaro nemažą dalį bet kokios Utopijos gamtovaizdžio.

Utopija reiškia „niekur“ erdvės kategorijomis. Bet aš pastebėjau, kad visų pirma laiko baimė kuria Utopijas. Jos yra užšaldytos laike: jau vien dėl to fakto jos kvepia nebūtinai. Laikas utopiai privalo sustoti. Istorijos pabaigoje turi būti laiminga būseną, panaši į mūsų pradžios mitinį rojų. Toje būsenoje viskas turi būti iš anksto žinoma, kontroliuota, pakartojama ir vaikiška. Šis eschatologinis siekis lieka nepasiekiamas. Bet utopiai sulėtina istorijos greitį, išrasdami painius ritualus ir hierarchijas, draudimus ir tabu, apribodami kalbą, kartodami tuos pačius žodžius ir gestus ad infinitum. Ir štai čia sunkumas! Tikrai laiminga Utopija yra neįmanoma tol, kol istorija tebevyksta neutinėse pasaulio dalyse. Viena vienintelė tobula Utopija būtų Utopija, kuri apimtų visą žemės rutulį. Ir gal net tada ne vienas asmuo slapčia sapnuotų apie naują Utopiją, kurioj laikas nebūtų visai sustojęs. Tokiu būdu tobula Utopija yra sau pačiai prieštaravimas: žmogaus prigimties silpnybė painiojasi jai kelyje. Gyvenimas Utopijoje sukelia gilų troškimą buvimu, laiko ir istorijos. Kai kurie Utopijos gyventojai negali atsispirti pagundai pabėgti į istorinį laiką. Laimingiausiems iš jų tai pasiseka. Kaip ilgai, nežinau.

Tomo Venclovos eilėraščių knyga Lenkijos pogrindyje

Lenkijos pogrindinė leidykla „S“ Varšuvoje 1986 metais išspausdino nedidelį Tomo Venclovos eilėraščių rinkinį *Siedem wierszy*. Jį sudaro septyni emigracinio periodo eilėraščiai, kuriuos į lenkų kalbą išvertė žinomas poetas, Harvardo universiteto polonistikos katedros vedėjas Stanisław Barańczak. Rinkinio kaina pažymėta

Iš lenkų ir rusų poezijos

FAŠISTINĖS VALSTYBĖS

Netrukus po 1914-1918 metų karo Europoj atsirado pirmos fašistinės valstybės Tose valstybėse saulė tekėjo ir leidos įprastu laiku nutvioksdama sodybų stogus ir žalią kalvų nuožulnumą Tuartuos jaukiai baubė galvijai Motinos švintant žadino vaikus bučiuodamos jų kaktas Tėvai grįždami iš darbo mankštino geliančius sąnarius ir mėgavosi namų židinio dūmais o popiet miegojo krėsluos arba stropiai meistravo arba jausmingai muzikavo Vaikai žaidė skiniuką ir klases ir gaudynes Mažoms mergytėms brinko krūtys ir mergytės bežiūrint virsdavo merginomis pilnos kuždesio šlamesio it miško medžiai staigaus prunkštimo kuri išgirdus berniokams atimdavo amą Liepos vakarais ant apšviestų užuolaidų mirgėdavo šešėliai išsiskirdavo vėl meiliai suartėdavo O žiemą apsnigtam sode išimylėjėliai šildydavo vienas kito lūpas Ir dar verta prisitarti apie katinus išriestom keterom apie žvirblį purpsintį virš grindinio apie senutes ant suoliukų apie gelius vazonus ir puokštes apie slaugę paduodančių ligoniui termometrą apie žmones su šluotomis šluojančius gatves Apie girgždančių medieną drėgną vagą vėją brūzgyne Ir dar galima suminėti daug reiškinų kurie liudija jog

Kadangi nebuvo ženklų dangiųjų gedulingų kometų vandens kuris virstų krauju liepsnojančių krūmių kadangi gyvenimas plaukė kaip plaukės ir tikrai tose valstybėse buvo daug paprastų žmonių ir gerų žmonių ir tokių kurie nieko nežinojo ir kurie net neįtarė ir kurie nesijuto bendrakalčiais ir kurie neturėjo su tuo nieko bendro ir tokių kurie netgi neskaitė laikraščių ar skaitė juos neatidžiai galvodami apie tai kad reikia užtaisyti prakiurusį stogą nunešti kurpiui batus pasipiršti išgerti bokalą alaus išmaišyti dažus užžiebtį žvakės ir kurie tikrai nematė siaubo kaimyno akyse ir negirdėjo kaip virpa praeivio balsas ir nematė nieko ypatingo negirdėjo sąžinės balso arba jeigu ši tą juto negalėjo nieko pakeisti ir guodė kartodami Mes šiaip ar taip nedarom nieko blogo gyvenam kaip gyvenę Ir tai buvo tiesa

O vis dėlto tai buvo fašistinės valstybės

— Wiktor Woroszyński

VORONEŽAS

O.M.

Ir tyro ledas, miestas apibrėžęs. Alėjos, sienos, sniegas po stiklu. Raštuoty rogiū tokios klaidžios vėžės Ir baiktūs žingsniai kristolio keliu. O virš voronežiško Petro — varnos, Ir tuopos, ir dangus lyg žalsvas sparnas, — Jo skliautai saulės dulkmė užnešti, — Ir Kulikovo šarvu skamba darnūs, Galingi šlaitai stepės pakrašty. Ir tuopom suartėjus, aštrų gausmą Lyg susidaužiančias taures girždžiu, Tarsi vestuvėse už mūsų džiaugsmą Stiklus išlenkia tūkstančiai svečių.

O čia, poeto tremtinio buveinė, Kur lankosi tai Mūzos, tai mirtis, Tėra naktis, Naktis, kuri jau niekad nepraeina.

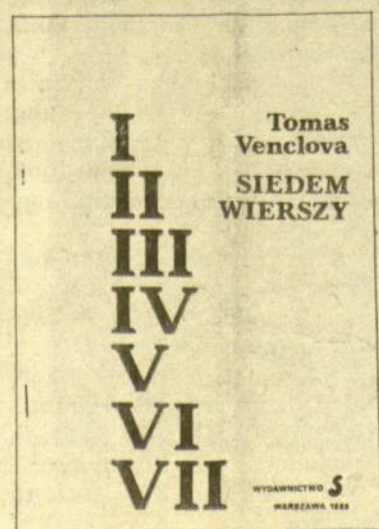
— Anna Achmatova

HAMLETAS

Štai, aš čia. Aš išėjau į sceną. Stoviu, pasirėmęs į duris, Ir aš atsimuša nuo sienų. Ta drama, niūri ir nemari.

100 zlotų (Lenkijos pogrindis yra organizavęs platų knygų prekybos tinklą, ir pogrindinės leidyklos pačios save išlaiko).

Knyga iliustruota grafiko, kurio pavardė nenurodoma, ir pateikia biografinių žinių apie eilėraščių autorių.

Chicagos teatruose

Iš generacijų ciklo

Amerikiečių dramaturgas John Guare, dar jaunas, gimęs 1938 m. Manhattane, gavo gerą pasiruošimą: baigė Georgetown universitetą, Yale dramos mokyklą, dėstė dramos kūrybos kursą. Jis yra parašęs keturias dramas, apimančias tris generacijas iš JAV civilinio karo laikų. Vieną iš tų dramų Chicagoje pastatė Steppenwolf teatras (2851 N. Halsted), siemė švenčias savo dešimtmetį. Nenuostabu, kad teatras susidomėjo Guarės kūryba: jis yra laimėjęs premiją už „Two Gentlemen of Verona“ ir yra sukūręs scenarijų filmui „Atlantic City“.

Drama „Lydie Breeze“ pavadinta pagrindinės herojės vardu. Vaizduoja Lydie Breeze įkurtą kelių žmonių bendriją Nantucket saloje. Dramoje maišosi realizmas ir simbolizmas, farsas ir kai kurių personажų patosas. Įjungta ir

poetinių momentų, pvz., kai tėvas jauną dukrą moko Walt Whitmano eilėraščių, svajingai jūros osimo garsams girdintis.

Dramoje daug kalbama apie tos bendrijos (kitų vadinamos — komunos) kūrėją Lydie Breeze, bet jau ji toje vaizduojamojo XX amžiaus savarajėje mirusi, atimdama sau gyvybę. Scenoje dvi jos dukros, viena siekianti garbės, turto ir patogumų, antra — motinos vardu pavadinta Lydie Breeze, idealistė. Įvestas romantiškas momentas, išnyrant jį pamilusiam jaunuoliui, sukurtas ir ekscentriko milijonieriaus charakteris bei sukniuozusio girtuoklio tėvo asmuo.

Drama gana sunki, bet pagyvinta stipriai pasireiškusios režisierės Rondi Reed, profesoriavusios Illinois valstybiniam universitetui, Newberry kolegijoje ir Goodnan teatre. Aktoriai — tinkami. Randall Arney su magistro laipsniu iš Illinois valstybinio universiteto, dėsto vaidybą ir režisūrą Colum-

I mane pažvelgs naktis nustėrus Pro tuščias žiūronų stiklines... Jei pajėsi, Visagali Tėve, Atitolink taurę nuo manęs.

Aš gerbiu sumanymą atkakly Ir priimt šią rolę sutinku, Bet dabar hitoniški spektakliai, Ir vaidinti man labai sunku.

Bet palaiapsniui veiksmas įpusėja — Kuo jis pasibaigs, aš jau žinau. Vienas aš. Aplinkui — fariziejai. Netuščiai klajojau. Gyvenau.

O, jeigu būtų kas parodęs, Jog nejuokais tokia lemtis, Jog su krauju sumišęs žodis Įstrigs gerklėj — ir nužudys!

Tikriausiai būčiau nusileidęs. Eilutė liktų nedrąsi, Lyg tolimas pirmasis aidas, Ankstyvas vaiko dėmesys.

Tačiau senatvė, tarsi Rymas, Su niekniekais neprasidės. Ji reikalauja nebe grimso, Ne gražbylystės, o mirties.

I sceną jausmas šaukia vergą, Teatrą užgula tamsa, Ir menas baigias. Lieka vargas, Juodoji žemė ir tiesa.

— Boris Pasternak

Kada miršta arkliai — alsuoja, Kada miršta žolės — džiūva, Kada miršta saulės — jos gėsta, Kada miršta žmonės — dainuoja dainas.

— Velimir Chlebnikov

Iš Tomo Venclovos sudarytos ir išverstos antologijos *Balsai iš pasaulinės poezijos* (Chicago: Ateitis, 1979).

Wiktor Woroszyński (g. 1927) — lenkų poetas, prozininkas, literatūros istorikas. Vienas žymiųjų Lenkijos disidentų, neoficialiosios spaudos bendradarbis ir vadovas. Svarbiausios eilių knygos: *Twoj pouszeni morderca*, 1962; *Niezgoda na ukłon*, 1964; *Przygoda w Babilonie*, 1969; *Zagłada gatunkow*, 1970. Yra paskelbęs literatūrinių biografių.

Anna Achmatova (1889-1966) — rusų poetė. Priklausė akmeistų mokyklai, reikalavusiai daktiškumo ir aiškumo. Po revoliucijos buvo griežtoje opozicijoje, patyrė persekiojimų, negalėjo spausdinti savo kūrybos. Skyrė ciklą „Requiem“ Stalino aukų atminimui. Svarbiausios eilių knygos: *Večer*, 1912; *Cetki*, 1914; *Belaja staja*, 1947; *Podorožnik*, 1921; *Anno Domini MCMXXI*, 1922; *Iz šesti knig*, 1940; *Beg vremen*, 1965. Raštai išleisti JAV 1967-68 metais.

Boris Pasternak (1890-1960) — rusų poetas, prozininkas. Studijavo muziką, vėliau filosofiją (Marburge). Po revoliucijos — opozicijoje, 1958 m. gavo Nobelio premiją, bet, komunistinės valdžios spaudžiamas, jos atsisakė. Svarbiausios eilių knygos: *Bliznee v tučach*, 1914; *Poberch bar'era*, 1917; *Sestra moja — žen*, 1922; *Teny i var'jaci*, 1923; *Lejtenant Smid*, 1925; *Devjat' sot pjatij god*, 1927; *Spektorski*, 1931; *Vtoroe roždenie*, 1932; *Na rannich poezdach*, 1943; *Kogda razgulyaetsja*, 1959. Proza: *Rasskazy*, 1925; *Ochrannaja gramota*, 1931; *Doktor Živago*, 1957. Raštai išleisti JAV 1959-65 metais.

Velimir Chlebnikov (1885-1922) — rusų poetas, mąstytojas. Priklausė prie futuristų grupės, nors jo originalios kūrybos iš esmės negalima sieti su jokiais literatūrinėmis srovėmis. Poetinės kalbos reformatorius, derinęs archaizmą su gramatiniais ir semantiniiais eksperimentais, pirmą kartą mitologinį mąstymą su psichologiniais utopinėmis idėjomis. Beveik neskelbė savo kūrybos. Po revoliucijos mirė varge. Raštai iš dalies išleisti 1928-33, 1940 metais; apylinis raštų rinkinys publikuotas Vakarų Vokietijoje 1968-72 metais.

(Anotacijos vertėjas Tomo Venclovos su sudarytoje antologijoje *Balsai iš pasaulinės poezijos*.)

Poezijos dienos su Birute Pūkelevičiute ir Tomu Venclova

Daugiametės ir tradicinės Poezijos dienos Chicagoje šiemet įvyks gegužės mėn. 23 d. (penktadienį) ir gegužės mėn. 24 d. (šeštadienį). Abiejų vakarų programa prasidės 8 val. vak. Ji vyks Jaunimo centro mažojoje salėje.

Siemtinės poezijos dienos bus labai išskirtinės. Kiekvienos dienos visas vakaras dedikuojamas vienam rašytojui, kuris pats ir atliks to vakaro programą. Penktadienio vakaras skiriamas Birutei Pūkelevičiutei. Ji pati čia

skaitys savo poetinę kūrybą ir po to atliks kitų mūsų poetų kūrybos recitalį. Šeštadienio vakare bus girdimas ir matomas Tomas Venclova. Jis skaitys paskaitą: „Dabarties lietuvių poezija pasaulinės poezijos kontekste“. Antroje programos dalyje atliks savo ir kitų pasirinktinių mūsų poetų bei savo vertimų recitalį.

Poezijos dienas Chicagoje rengia Jaunimo centro moterų klubas, o programą organizuoja ir jai vadovauja Kazys Bradūnas.

Nuomonės ir pastabos

Pastaba dėl gaidų ir Bacho

Gaida, turėtų žinoti litkrastininkas M. Druga, lietuvių kalboje reiškia ne tikti natą, bet ir melodiją. Tokių tad lietuviškų gaidų atbalsio, rašiau *Drage* kovo 29 d., mes pirmiausia turėt ir norime išgirsti sąvųjų muzikų kompozicijose.

Žinoma, jeigu kuris jų gebėtų rašyti muziką kaip Bachas, visi vienbalsiai suiktume: bravo, tautiet!

A. Kuciūnas

Muzikologija Penktajame mokslo ir kūrybos simpoziume

DANUTĖ STAŠKEVIČIŪTĖ-LIAUBIENĖ

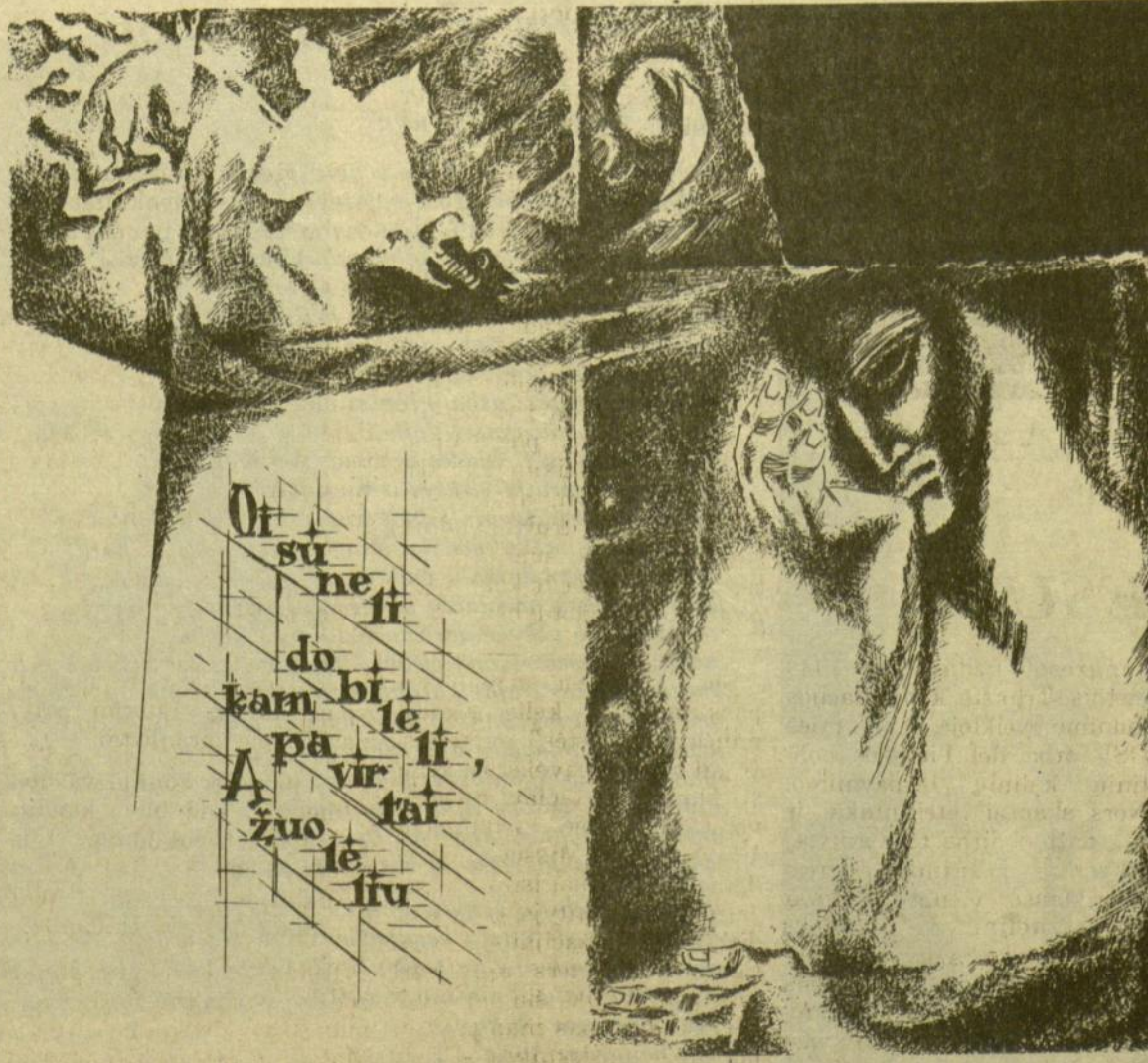
Su kiekvienu Mokslo ir kūrybos simpoziumu įvairioms mokslo šakoms atstovavimas padidėja. Penktajame simpoziume, kuris įvyko 1985.XI.27-XII.1 Chicagoje, muzikos disciplina oficialiai pasirodė programoje. Praeityje, jei atsiradavo kalbėjimas su muzikine tema, jo paskaita būdavo arčiau meno srities sesijoj, kartais net ir ne visiškai tinkamoj sesijoj. Pagaliau šį kartą lietuviai muzikai sudarė net 3 muzikologijos sesijas. Suorganizuoti šias sesijas buvo nelengvas uždavinys. Lietuvių išsivijimo visuomenė gali didžiuliu savo žmonių gausumu įvairiausiose inžinerijos, medicinos ir griežtųjų mokslų srityse, bet retai sutinkame profesionalų lietuvių muziką. Jų suradimas ir pakvietimas buvo rimtas iššūkis muzikologijos sekcijos pirmininkei Nijolei Kupstaitėi. Savo iniciatyva ir pažįstamų patarimais, Kupstaitė suorganizavo įvairiopa grupę kalbėtojų, kurią sudarė muzikos atlikėjai, kompozitoriai, dirigentai, muzikologai ir muzikos pedagogai. Ne visų jų temos būtų tinkamos amerikiečių muzikologijos draugijos suvažiavimuose. Tai galbūt geriau būtų buvę pavadinti šio simpoziumo sesijas vien Muzikos sesijomis.

Muzikologijos pirmoji sesija prasidėjo pozityvia ir viltinga nuotaika. Kalbėtojų temos apėmė dabartinį muzikos atlikimą ir kompoziciją Lietuvoje. Ramūnas Kireilis kalbėjo apie muzikinius įspūdžius iš jo koncertinės kelionės ir svečiavimosi Lietuvoje. Jo tema „Klarnetas ir jo muzika Lietuvoje“ pavirto papasakojimu asmeniškų reakcijų į muzikinio gyvenimo padėtį Lietuvoje. Išaiškindamas skirtumą tarp klarneto tono idealo Amerikoje ir Europoje, Kireilis nušvietė, kaip Lietuvoje jį priėmė ir kaip kritikai reagavo į jo grojimą. Jis pats buvo sužavėtas ten

birbyne, kurią pirmą kartą išgirdo, ir liaudies dainomis, ypačiai sutartinėmis. Kireilis pailustravo savo pašnekesį, pagrodamas klarnetu, ir pateikdamas užrekorduotas muzikos ištraukas.

Antra kalbėtoja Raminta Lampsatyte-Kollars, skaitė apžvalginę paskaitą apie jaunosios kartos kompozitorius Lietuvoje. Ji pristatė kiekvieną kompozitorių su nuotrauka, biografine informacija ir muzikiniu pavyzdžiu, pailustruodama kompozitoriaus stilių. Norėdama vienodai visus aptarti, ji skaitė tokiu tempu, kad klausytojui buvo sunku viską sekti ir suprasti. Tačiau informacinis tikslas buvo pasiektas: supažindinta su dabartinės Lietuvos kompozitoriais — jų veidais ir jų muzikine kūryba. O jai kalbant, simpoziumo techniški trūkumai irgi išaiškėjo: abu garsiniai įrengimai — patefonas ir magnetofonas — sugedo. Tai tikrai gaila, nes kalbėtoja negalėjo pagroti visų parinktų pavyzdžių ir tuo pailustruoti paskaitą. Ji atliko vieną kūrinį ir pati, skambindama fortepijonu. Įžvalgus bei jautrus atlikimas geriausiai ir perdavė kompozitoriaus kūrybos reikšmę. Vengiant techninių problemų tokiuose suvažiavimuose, kalbėtojai turėtų būti perspėti, kad atsivežtų visą užrekorduotą muziką vienoj juostelėj, o jei norėtų užtikrinti muzikos perdavimą savo paskaitose, kalbėtojai turėtų atsivežti ir savo magnetofonus.

Šios sesijos paskutinė kalbėtoja, Giedra Gudauskienė, skaitė apžvalginę paskaitą apie Lietuvos kompozitorius ir jų kūrinius. Nors iš dalies jos tema sutapo su Lampsatyte-Kollars, Gudauskienė pateikė įdomią statistiką apie lietuves kompozitorės, bendrą moterų progresą laimėti pripažinimą koncertais, leidiniais ir aprašymais spaudoj.

Domiceles Tarabildienės iliustracija lietuvių liaudies dainai „Žalioj girioj, lygioj lanko“.

Antrosios muzikologijos sesijos temos lietuvišką vokalinę-chorinę muziką. Nors keturios paskaitos sudarė tvarkaraštį, bet dvi buvo skaitomos, o viena atidėta sekančiai sesijai. Neuzpildytas laikas liko diskusijom. Pirmoji prelegentė, Rasa Soliūnaitė-Poskočimienė, pristatė „Trumpą šiandieninių lietuvių išsivijimo jaunimo chorų apžvalgą“. Ji analizavo šių laikų problemas, kurios yra būdingos Šiaurės Amerikos jaunimo chorams: trūkumas patyriusių vadovų-dirigentų, kurie galėtų ir norėtų dirbti su jaunimu; pats jaunimo nepastovumas choruose bei jaunių išdykavimo problema. Jos kalba prasidėjo nusivylimo tonu, tačiau, ji taip pat pabrėžė, kad jaunimas iš tikrųjų mėgsta dainuoti, ir dėl to būtina reikia pagerinti chorų situaciją. Užbaigdama išdėstė keletą konkrečių

pasiūlymų. Kitas prelegentas, Kazys Skaisgirys, skaitė paskaitą apie V.K. Banaičio kūrybą, jo dainas ir operą „Jūratė ir Kastytis“. Paskaita buvo labai kruopščiai paruošta — užrekorduoti muzikos pavyzdžiai bei paskaitos tekstas puikiai tilpo į nustatytą kalbėjimo laiką. Sesijos dalyviai gavo peržiūrėti Banaičio, jo draugų ir gyventojų vietų nuotraukas bei senas muzikos koncertų programas, kuriuose Banaičio muzika buvo atlikta.

Trečia muzikologijos sesija susidėjo iš paskaitų, kurios pasižymėjo muzikos analizėmis, teoretiškom diskusijom ir kritiškom apžvalgom. Pirmas kalbėtojas, Petras Aglinskas, paaikšino teoretinę struktūrą savo kompozicijoj „Karnizas Paneling“ (1982). Jis aptarė formą, tekstūrą, motyvų išsivystymą ir orkestraciją,

pailustruodamas muzikos frazų ištraukomis. Kai kompozitorius paaikšina savo kūrybą, klausytojui tai palengvina suprasti šių laikų

komponavimo priemones ir duoda jam pagrindą įvertinti muzikos veiklą.

Kita prelegentė, sesijos pirmininkė, Nijolė Kupstaitė, kalbėjo apie Lietuvos estradinę ir džiaz muziką bei jos atlikėjus. Apžvalginiu būdu ji išvardijo pačius svarbiausius muzikus, nuo Šabaniausko ir Dolskio iki Kernagio ir Tallat-Kelpšaitės. Ji gerai suorganizavo daugybę medžiagos ir davė progos dalyviams pasiklausti reprezentacinių muzikos ištraukų.

Su trečia kalbėtoja tema sugrįžo į analitines diskusijas. Danutė Staškevičiūtė-Liaubienė kalbėjo apie ornamentaciją ir variacijų stilių rinktinėse dzūkų liaudies dainose. Užrekorduoti pavyzdžiai iš Lietuvos ir iš Juozo Būgos liaudies dainų rinkinio (užrekorduota JAV-ėse) parodė apšči ai įvairių vokalinį stilių.

Visiškai kontrastingą temą pateikė Emilija Sakadolskienė. Ji pranešė rezultatus savo bandymų, matuojant vaikų muzikinius gabumus Vilniuje. Jos kompiaciacija buvo surašyta išskabintame plakate. Prelegentė palygino rezultatus, gautus iš panašių tyrinėjimų vienoj JAV-bių mokykloj su rezultatais iš dviejų mokyklų Vilniuje; viena bendra, valstybinė mokykla, o kita, specialii mokykla

vaikams, kurie yra pasižymėję muzikiniai gabumais.

Paskutinis prelegentas, Faustas Strolia, kalbėjo apie lietuvių išsivijimo dainų švenčių „plusus ir minusus“. Jo paskaita buvo iš tikrųjų kritiška santrauka visų programų, kurios dominavo praėjusios dainų šventės. Jo realistinis įvertinimas pasibaigė praktiškais pasiūlymais, norint patobulinti ateinančias dainų šventes.

Tuo ir užsibaigė Penktosios mokslo ir kūrybos simpoziumo muzikologijos sesijos. Pirmas toks bandymas pavyko sėkmingai — visi prelegentai, išskyrus vieną, galėjo dalyvauti, o publikos atsilankymas sesijose buvo gan gausus, įrodantis visuomenės susidomėjimą muzikinėmis temomis. Pats svarbiausias pasiekimas, turbūt buvo tas, kad lietuviai muzikai pirmą kartą suėjo akademinėje plotmėje pasidalinti savo kūryba, jos nagrinėjimais ir mokslo tiriamaisiais darbais. Įdomu, kiek dar atsirastų lietuvių kilmės muzikos profesionalų, jei nebūtų reikalavimo, kad paskaitos būtų lietuviškomis temomis? Jei kitų sričių simpoziumo prelegentai kalba nelietuviškom temom, bet apie savo mokslo pasiekimus ir projektus, tai ar negalėtų ir muzikologai pristatyti lietuvių kalba savo naujausius atidengimus ir studijas aplamai.

„Laisvės varpo“ koncertas

Prieš pradėdama rašyti recenziją įsivaizduoju seną miestelio turgavietę, su pakelimu viduryje, kur senovėje buvo plakami vieši nusidėličiai. Tai žiaurus paprotys, kuris ir dabar kai kur neišnyko, tik vietoje viešosios turgavietės yra naudojama spauda, o vietoje ryškėčių — žodžiai. Plakamas ne apnuogintas kūnas, bet gyvojo žmogaus siela, ne už nuodėmės, ne už įstatymo laužymą, bet už atliktą meninę programą, už parašytą knygą. Menininkas, plačia to žodžio prasme, yra statomas į viešą teismą, kada nei viena kita profesija to „malonumo“ neragauja. Tos procedūros vardas — kritika, o jos vykdytojas — kritikas. Iš tikro kritika reiškia dalyti, išskirti, iširti; besilaikydama paskutinės definicijos, stengiuosi būti apžvalgininke, bet ne egzektore. Toji mintis man ypač išryškėjo per „Laisvės varpo“ koncertą, Šalia Brahmsio smuikininkė vertės programa, kuri tikriausiai yra paruošta mūsų klausytojų skoniui patenkinti, todėl susilaukau ką nors apie ją kalbėti.

Koncertas įvyko balandžio 16 dieną Lietuvių Piliiečių salėje, So. Bostone. Koncertą atliko smuikininkė, dainininkė ir pianistas. Koncertas turėjo dvi dalis, pagal mūsų klausytojų skonį kelis išėjimus: smuikas, balsas, abidvi ir fortepijonas; antroje dalyje kiek kitaip — balsas, smuikas ir visi trys, reiškia, balsas, smuikas ir akomponiatorius.

Koncertą pradėjo Regina Bankienė, smuikininkė, pagrodama Johanes Brahms „Scherzo“. Smuikininkė grojo švariai, turi nemažą techniką, didelį toną, gerą abiejų rankų laikyseną. Smuikininkė yra baigusi Vilniaus konservatoriją, grojusi Vilniaus simfoniniame orkestre, o dabar uždirba duoną grodama Londono Simfonijoje, Kanadoje. Ji yra šio simfonijos orkestro kamerinio vieneto narė, taip pat koncertuoja kaip solistė. Šalia Brahmsio smuikininkė vertės programa, kuri tikriausiai yra paruošta mūsų klausytojų skoniui patenkinti, todėl susilaukau ką nors apie ją kalbėti.

Smuikininkė dar grojo su dainininke ir fortepijonu Čaikovskio „Vieniša širdis“ Simkaus „Kur bakūzė samanota“, aranžuota dainuoti su smuiku Jono Govedo „Schuberto „Serenada“, Leharo „Dunojaus valsas“. Ypač jos grojimas su dainininke skambėjo šiltai ir maloniai.

Slava Ziemelytė, kontraltas, pirmoje dalyje antruoju numeriu padainavo ištrauką iš M. Glinkos (1804-1857) operos „Gyvybė už carą“, parašytos ir pastatytos 1836 metais. Turinys patintas iš rusų-lenkų karo. Solistė interpretavo adoptuoto našlaičio Vania charakterį. Vania yra siunčiamas pranešti karaliui, kad lenkai įžengė į kraštą, o jo tėvas Suslovas klaidina tuos kareivius miške, kad berniukas praneštų karaliui. Slava Ziemelytė turi retai sutinkamą didelį kontraltą, žemiausiąjį moterų balsą. Ypač gražios yra jos žemos gaidos, skamba kaip vargonų tonai. Solistė turi platų diapazoną, labai gerą diktiją, taria žodžius aiškiai ir gražiai. Toliau solistė padainavo kompozitoriaus Malashkin „Kad galėčiau“, Žilevičiaus „Aš pas motulę“ (liaudies daina), Dvariono „Gintarai“, Stankūno „Pavasario saulė“, Šimkaus „Kur bakūzė samanota“ su smuiko palyda, kurią pritaikė Jonas Govedas. Bisui buvo atlikta Schuberto „Serenada“ ir Leharo „Dunojaus valsas“, abu su smuiko palyda. Slava Ziemelytė pradėjo balsą lavinti pas Kauno operos solistę Elzbieta Kardielenę, paskui baigė Kanados konservatoriją, įstojo į Kanados operą, kurioje išdirbo 20 metų. Todėl mes jos anksčiau negirdėjome, o dabar galėsime ją pasidžiaugti.

Solistė Marytė Bizinkauskaitė

Marytė Bizinkauskaitė — nauja žvaigždė „Dux Magnus“ operoje

Sopranas Marytė Bizinkauskaitė, kylanti operos žvaigždė — 1985 metais laimėjusi Metropolitan Operos konkursą, Dariaus Lapinsko operos „Dux Magnus“ Chicago spektaklyje gegužės 31 d. dainuos vieną iš pagrindinių rolių. Marytė Bizinkauskaitė dainavimą ir muziką studijavo Bostono konservatorijoje ir garsiajame Curtis Institute of Music, Philadelphiaje. 1985 metais laimėjo Metropolitan Operos konkursą. Po to konkurso baigiamojo koncerto New Yorko kritikai išskirtinai pažymėjo Marytė Bizinkauskaitę, kaip iškiliausią to vakaro žvaigždę. The New York Times kritikas Will Crutchfield rašė, kad Bizinkauskaitė buvo vienintelė to koncerto dalyvė, kuri „užbūrė publiką savo virtuozizmu ir braviūra“. New Yorko Daily News kritikas Bill Zakariasen pažymėjo, kad „Marytė Bizinkauskaitė užpildė koncerto salę savo galingu balsu ir plataus romantinio mosto garbiosios arijos iš operos „Rusalka“ interpretacija laimėjo didžiausias publikos ovacijas“.

Po šio didelio laimėjimo Marytė Bizinkauskaitė buvo angažuota koncertų serijai su keliais simfoniniais orkestrais ir su gar-

suoju dirigentu Boris Goldovsky atliko pagrindines roles Puccini operoje „Suor Angelica“, Debussy „Sūnus Palaidūnas“, Rossini „Turkas Italijoje“. Be to, dainavo Masettos partiją Puccini operoje „La Boheme“ su Cape Cod Lyric Opera. Po „Dux Magnus“ spektaklio Chicagoje solistė tuoj pat išskrenda į Santa Fe Operą, kur yra angažuota ateinančiam sezonui dainuoti Pallas Athena rolę Monteverdi operoje „L'Incoronazione di Poppea“. Naujos žvaigždės — solistės Marytės Bizinkauskaitės pasirodymas ir mūsiškėje „Dux Magnus“ operoje yra ne eilinis įvykis mūsų muzikiniame gyvenime.

Elena Vasyliūnienė

Įspūdžiai, klausantis komp. Bruno Markaičio muzikos

Su Lietuvos operos soliste Vince Jonuškaite-Zauniene kalbasi Rūta Kleva Vidžiūnienė.

— Miela ponja Zauniene, džiaugiuosi pasigavusi Jus pokalbiui apie Jums artimą sritį — muziką. Kiek žinau, Jums yra tekę girdėti nemažą kompozitoriaus Bruno Markaičio muzikos, rašytos tiek amerikietiškaip publikai, tiek lietuviams, kaip instrumentalinės, taip ir chorinės bei vokalinės. Koks Jūsų bendras įspūdis?

— Kompozitorius Markaitis yra talentingas ir komplikotas. Jo kūryba yra labai įvairi, pasižyminti lankstumu ir prisitaikymu prie aplinkybių. Mėgėjams jis rašo beveik diatoniškaip, bet išradingai. Profesionalams jis kuria nesivarždamas, nepaisydamas sunkenybių. Girdėti daug chromatiško, staigių, netikėtų moduliacijų. Jis vartoja savitą politonalizmą, ypač instrumentalinėje muzikoje.

— Kai kas sako, kad jo muzika esanti nelietuviška.

— Jei kalbėsime apie liaudies dainų tiesioginį citavimą, tai gal ne. Bet jei klausysime liaudies dainų dvasios, tai ją girdėsime. Bent aš, turėjusi daug progų garsinti liaudies dainas ne tik Lietuvoje, bet ir už jos ribų, tą dvasią girdžiu. Prisimenu prof. Vladą Jakubėną rašiusį,

kad kai kuriuose Markaičio kūriniuose girdėti senovės raudų dvasia. Aš galvoju, kad mūsų raudų dvasia yra turbūt senesnė, negu žydų raudos. Esu gyvenime girdėjusi dvi raudas, vieną kinėse, kitą prie karsto, ir man jos paliko neišdildomą įspūdį. O dėl komp. Markaičio muzikos lietuviškumo, tai aš noriu pasakyti, kad mes baisiai bijom kokios nors

inovacijos. Atsimeni, kaip Kačinskas buvo pasmerktas, kaip ir Gaidelis, nes pas mus, jeigu nėra lygios gaidos, melodijos, kaip ir liaudies dainose, tai jau ir negerai. Taip negalima. Sakykim, pasigirsta vienas akordas, jis duoda nuotaiką, o melodija iš jo paskiau išsivysto. Pas komp. Markaitį yra labai daug tokių atvejų. Mano supratimu, kas muzikoje svarbu, tai kad būtų jautiamas kraujas, kad čia teka lietuviškas kraujas, — ta prasme, kad junti čia savą žemę, savą garsą. Aš tą pas

komp. Markaitį juntu, gal jam apie tai net negalvojant, tik iš pasamones iškylant, bet jam ta gaida taip nuskamba dėl to, kad ten augo, dėl to, kad ten tas gaidas girdėjo. Juk nebūtinai reikia paimti liaudies motyvą ir prie jo pasilikti, nors galima ir taip, štai taip rašė mūsų Karnavičius. Savo tautos nuotaiką muzikoje nešė kad ir toks Dvoržakas. Prisimenu, sykį čia mūsų mieste paskaiciau laikraštyje žinutę, kad anglų kvarteto čia bus atliktos Dvoržako lietuviškos dainos. Kaip aš nuskubėjau jas išgirsti! — bet, deja, lietuviškų dainų ten nebuvo, tebuvo paimti tik lietuviški žodžiai, nes tuo metu kaip tik įėjo į madą lietuviškos dainos.

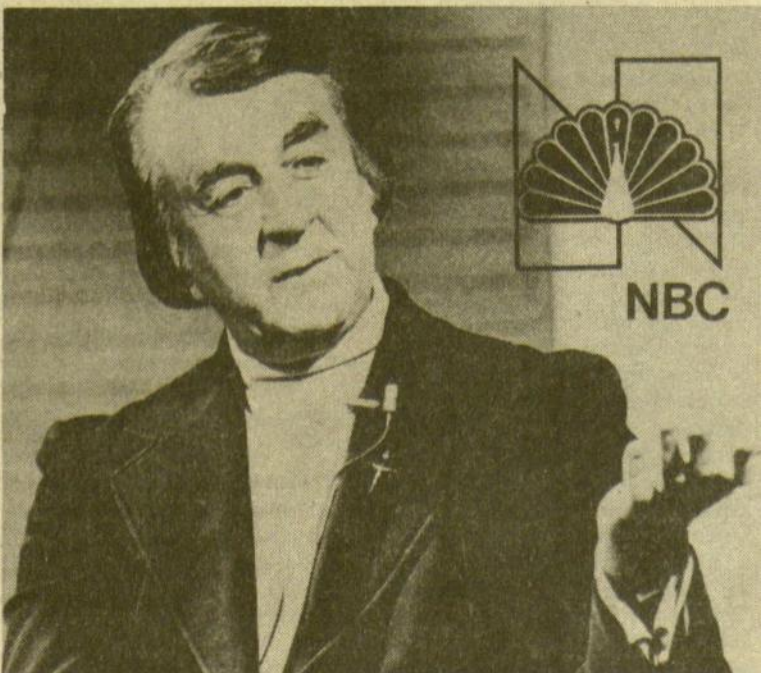
— Ar manot, kad komp. Markaitis daugiau emocinis, ar daugiau intelektualinis kompozitorius?

— Sakyčiau, kad emocinis. Jo muzikoje girdžiu daug lyrizmo, dramatiškumo, melancholijos, net tragedijos. Kartais stipraus, iškilmingo džiaugsmo.

— Ar jis ne dvilypis kūrėjas? Daug jo kūrinių religinių, o dar daugiau pasaulietišky. Kurie stipresni?

— Kai jo muzika įsisiūbuoja, tai jis stiprus ir pagaunantis tiek religiniuose, tiek pasaulietiškuose kūriniuose.

— Dėkoju už malonų pokalbį.

Kompozitorius Bruno Markaitis NBC televizijoje.

Nuotrauka KNBC.